

RÓNAY ZOLTÁN*

Az egyetemi polgárok kártérítési felelősségének szabályozása

A felsőoktatási intézmények hagyományos autonómiájának alaptörvénybeli zsugorodása, a társadalomnak különböző közösségi szolgáltatásokat is nyújtó szervezetek transzparens működése iránti igény fokozódása, és a politika, illetőleg a média irányából valós vagy mondva csinált okokból keltett hullámverések az utóbbi időben a korábbinál sokkal erőteljesebben ráirányították a figyelmet ezen intézmények, illetve azok vezetői, munkatársai és különösen hallgatói felelősségének kérdéseire. Sokan – jelen tanulmány keretei között arra nem térek ki, hogy alappal vagy alaptalanul –, a hatályos jogszabályi környezetet is okolták, amiért bizonyos események miatt az egyetemekben, főiskolákba helyezett közbizalom megingott. Ilyenkor a hatályos normák mellett érdemes a múltba, az aktuális szabályozási helyzethez vezető útra tekinteni, a kodifikációtörténetet segítségül hívni. „A jogtörténet elméleti célja a jogfejlődés törvényeinek megállapítása, gyakorlati haszna pedig abban áll, hogy a jogalkotásnak, a törvényhozásnak tudományos, biztos alapot segít teremteni.”¹

A hatályos – alapvetően törvényi szintű – szabályozást áttekintve azt látjuk, hogy a felelősség egyik oldala (ti. a feyelemi és a kártérítési) sem kellően kimunkált. Az oktatók, kutatók és más munkakörben foglalkoztatottak esetében szinte kizárólag csak a munkajogi jogszabályokra (munka törvénykönyve, közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény) utaló rendelkezésből vezethető le a kártérítési felelősség szabályozása, míg a hallgatók esetében csak minimális sajátos rendelkezéseket rögzít a hatályos törvény², emellett ugyancsak utalást tartalmaz a Polgári Törvénykönyvre. Felmerülhet a kérdés, vajon ez a szabályozási metodika új keletű-e, vagy viszonylagos állandóság figyelhető meg a korábbi törvényi megoldásokkal. Ha a korábbi átfogó és részletes szabályrendszer képező törvényeket vizsgáljuk, akkor az elmúlt harminc évben lényeges eltéréseket nem találunk, noha az oktatásról szóló 1985. évi I. és a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény valamivel részletesebb volt a hallgatók esetében, a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény azonban gyakorlatilag a most hatályossal azonos körben rendelkezett a kérdésben. Ha azonban a kártérítés jogintézményének magyarországi fejlődését vizsgálva közelítjük meg a kérdést, sokkal összetettebb képet kapunk. A

* Jogász, ügyvivő szakértő, ELTE

¹ ILLES JÓZSEF: *Bevezetés a magyar jog történetébe. A források története. (Függelékül válogatott forráshe-lyek gyűjteménye)*. Rényi Károly Könyvkiadó-vállalata Budapest, 1910. 6. p.

² A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 56. §.

témakör sajátos vonatkozásai és a kártérítési jog alapvető mögöttes szabályozási mivolta okán nem mellőzhető a felsőoktatásra, illetve a munkaviszonyra vonatkozó szabályok alakulásának párhuzamos vizsgálata sem: természetesen a téma jellegéből adódóan a kártérítési felelősség szabályozásának szempontjából.

Áttekintve e jogterületek kodifikációtörténeti fejlődését, alapvetően három szakasz különíthető el: a XIX. század közepéig, illetve a kiegyezésig terjedő időszak³, az 1945–49-ig terjedő szakasz, valamint az 1990-ig terjedő időszak, amit célszerű az 1993. évi felsőoktatási törvénnyel bezárólag tárgyalni.

Mielőtt azonban a fejlődéstörténet tárgyalására rátérek, szükségesnek látszik a címadás több szempontból történő magyarázata.

Mindenek előtt az „egyetem” fogalmát indokolt magyarázni. Kétségtelen, hogy ha a felsőoktatás egészéről beszélünk, az egyetem kifejezés helyett szabatosabb a „felsőoktatási intézmények” kitétel használata, ahogy ezt számos szakirodalmi munka szerzője kifejtette⁴, és ahogy az Európai Unió tárgybeli dokumentumaiban⁵ is szerepel. A jelen tanulmányban mégis az egyetem kifejezést használom, méghozzá két okból: a kutatás a magyar kártérítési jog 1990-ig tartó fejlődésének teljes időszakát lefedte, ezen időszak túlnyomó részében pedig a meghatározó felsőoktatási intézménytípus az egyetem volt. E mellett pedig maguk a vonatkozó jogszabályok is gyakran ezt a megjelölést preferálták. Ugyanakkor a korabeli pontos jogszabályi definíció hiányában azt is nehéz meghatározni, hogy mely intézményeket kell a felsőoktatási tevékenységet ellátó szervezetek körébe sorolni. A történettudomány⁶ alapvetően az egyetem mellett az akadémia⁷, a jogakadémia⁸, a kollégium⁹ és majd később – a maihoz hasonlóan – a főiskola megnevezésű intézményeket¹⁰ is a felsőoktatás részeként tárgyalja.

³ A Reformkorban meginduló jogalkotás és a forradalom és szabadságharc, valamint annak bukása, majd az azt követő közel két évtizedes közjogi interregnum után újrainduló dinamikus kodifikáció bizonyos értelemben egységet képez (lásd: BÓDINÉ BELIZNAI KINGA – HORVÁTH ATTILA – ZLINSZKY JÁNOS: *A magyar magánjog története*. in: MEZEY BARNA (szerk.): *Magyar Jogtörténet*, Osiris Kiadó Budapest, 2004. 76. p.), egymástól nem feltétlenül elválasztandó és elválasztható, ezért pontos szakaszhatár sem jelölhető ki. Ugyanakkor például *Marton Géza* 1867 utánra teszi a fordulópontra hangsúlyozva, hogy az Optk. hatása addig érvényesült, amíg a magánjogi tervezetek, illetve a kereskedelmi törvény át nem vették a szabályozó szerepet (MARTON GÉZA: *A polgári jogi felelősség*. Triorg Kft. 1993. 170–171. pp.)

⁴ KOCIS MIKLÓS: *A felsőoktatási autonómia közjogi keretei Magyarországon*. Budapest, 2011. 23. p., HRUBOS ILDIKÓ: *A felsőoktatás dilemmái a tömegessé válás korszakában*. Oktatókutató Intézet, Budapest, 1999. 9. p., HRUBOS ILDIKÓ: *A XXI. század egyeteme*. Educatio 2006. évi 4. sz. 666. p.

⁵ Pl. a felsőoktatási képesítéseknek az európai régióban történő elismeréséről szóló, 1997. április 11-én, Lisszabonban aláírt egyezmény.

⁶ KARDOS JÓZSEF (szerk.): *A magyar felsőoktatás évszázadai*. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt, Budapest, 2000., SZÓGI LÁSZLÓ (szerk.): *Hat évszázad magyar egyetemei és főiskolái*. Művelődési és Közoktatási Minisztérium, 1994. 10–69. pp.

⁷ Pl. az Academia Istropolitana (1467 Pozsony), (KARDOS 2000, 14. p., SZÓGI 1994, 14–15. pp.), valamint a jezsuita akadémia (KARDOS 2000, 17–18. p.), majd évszázadokkal később a Magyar Királyi Gazdasági Akadémia, illetve a Zeneakadémia (KARDOS 2000, 106. p.)

⁸ MOLNÁR LÁSZLÓ–ZSIDI VILMOS (szerk.): *Magyarországi világi felsőoktatási intézmények a kezdetektől 1945/48-ig*. Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség Budapest, 2006. 32., 33., 40., 44., 50., 57–59., 65., 66., 72., 77. pp.

⁹ Pápai (1531), Sárospataki (1531), Debreceni Református Kollégium (1538), Bethlenianum (Gyulafehérvár 1622), Collegium Pazmaneum (Bécs 1624) KARDOS 2000, 17–19., 22–3. pp., SZÓGI 1994, 19–23., 2–28. pp.

¹⁰ KARDOS 2000, 101., 103., 105–106., 118., 122–126., 135. pp.

A következő kérdés: kit értünk egyetemi polgár alatt. Egyes jogszabályok maguk is említik az egyetemi polgár kifejezést, nem pontosan meghatározott tartalommal¹¹, azonban a jelen tanulmányban – a felsőoktatás körében általánosságban elfogadott szóhasználattal összhangban – magam valamennyi, az egyetemmel (felsőoktatási intézménnyel) hallgatói, illetve alkalmazotti jogviszonyban álló személyre alkalmazom, utóbbi körön az oktatókat és az egyéb munkaköröket betöltő személyeket is érteve.

I. A kártérítési felelősség alakulása a XIX. század közepéig

Az elsőként tárgyalt időszak kutatását jelentősen nehezíti, hogy – amint abban az elmúlt évszázad magyar jogtörténeti munkái egyetértenek¹² – „a modern magyar kártérítési jog gyökerei alig nyúlnak vissza az 1848 előtti időkre”¹³.

A polgári kor kialakulásáig ugyanis a kártérítés büntetőjogi és polgári jogi felelősségi alakzata nem vált el egymástól¹⁴. A károkozóval szembeni fellépés jogi eszközei magán viselték annak nyomait, hogy a kártérítés a Lex Aquilia-ban gyökerezett, amely a károkozót még büntetni rendelte¹⁵, bár már a középkorban megjelent a büntetés megváltásának lehetősége¹⁶. A rendi magánjogban tehát a kárért való felelősség a delictumok által keletkeztetett egyoldalú kötelemként jelenik meg¹⁷. Ezt az időszakot – a kártérítés szempontjából is – úgy is tekinthetjük mint az államszervezés azon kevésse fejlett korát, „mikor még a büntető hatalom gyakorlása inkább a megtorlás jellegét viselte, a magánfelek ellen elkövetett bűncselekményekért a sértett félnek járó vagyoni büntetések dívtak; a közsérelem megtorlását az állam nem gyakorolta. Eme vagyonszűntetésekbe olvadt aztán bele a sérelemből eredő vagyoni károsodás megtérítése is.”¹⁸

¹¹ A vallás- és közoktatási m. kir. miniszternek 21735/1875. sz. a. kiadott rendelete: a budapesti királyi magyar tudomány-egyetem tanulmányi, fegyelmi és leckepezés-szabályzata; a budapesti kir. magyar tudomány-egyetem tanulmányi, fegyelmi és leckepezés-szabályzata (kiadva a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztertől. – 28.458. szám alatt 1891-ben); a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1915. évi 87.699. számú rendeletével jóváhagyott tanulmányi, fegyelmi és leckepezés szabályzata a debreceni m. kir. tudományegyetemnek; a m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter 1935. évi 27.060 számú rendeletével jóváhagyott, felvételi, tanulmányi, tandíjmentességi és fegyelmi szabályzata a m. kir. József Nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetemnek (műegyetemnek). *Ezek a normák a hallgatót értették egyetemi polgár alatt.*

¹² MARTON 1993, 170. p., *Zlinszky János* ehhez fűzött szerkesztői megjegyzése ugyanezen műben. 408. p., UJVÁRNÉ ANTAL EDIT: *Felelősségtan. „Novotni Alapítvány a Magánjog fejlesztéséért”, Miskolc, 2002. 27. p., HORVÁTH ATTILA: A magyar magánjog történeti alapjai. Gondolat Kiadó Budapest, 2006. 329. p., FÖNAGY SÁNDOR: A fizetéseképtelenségért való magánjogi felelősség. PhD értekezés. Miskolc, 2011. (http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/fonagy_ert.pdf) 25. p., CSÉCSY ANDREA: *A szerződésszegés jogkövetkezményeinek összehasonlító jogi elemzése.* PhD értekezés. Miskolc, 2008. (http://193.6.1.94:9080/JaDoX_Portlets/documents/document_5691_section_1123.pdf) 26. p.*

¹³ MARTON 1993, 170. p.

¹⁴ BODINÉ-HORVÁTH-ZLINSZKY 2004, 90. p.

¹⁵ BODINÉ-HORVÁTH-ZLINSZKY 2004, 90. p., HORVÁTH 2006, 329. p., MARTON GÉZA: *Kártérítési kötelmek jogellenes magatartásból.* In: SZLADITS KÁROLY (szerk.): *Magyar magánjog. Kötelmi jog különös része,* Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1942. 783–784. pp.

¹⁶ HORVÁTH 2006, 329. p.

¹⁷ HOMOKI-NAGY MÁRIA: *A magyar magánjog történetének vázlata 1848-ig.* JATE Press Szeged, 2010. 89. p.

¹⁸ KATONA MÓR: *A mai érvényű magyar magánjog vezérfonala.* Pozsony, 1899. Budapest Stampfel Károly. Kiadása. (Közjegyzői Füzetek – Studia Notarialia Hungarica tom VII, Budapest, 2008.) 170. p.

A felelősség alapja a vétesség (culpa) volt, szándékos károkozás esetén pretium affectionis (előszereteti érték) megállapítására is mód volt. A korabeli normák nem annyira általános, mint inkább különös felelősségi alakzatokat határoltak körül, elsősorban a mezőgazdasággal összefüggő jogviszonyok területén (marhatartás¹⁹, vadászat, halászat, mezei károk), de a kor sajátosságainak megfelelően a szökött jobbágyok befogásával, valamint a szolgák megölésével²⁰ összefüggésben is, sőt a számadó gazdák „leltárfelelőssége” is már megjelent ekkor.²¹ Ugyanakkor a kártérítési elem első említése a hazai jogrendben még szinte az államalapítással egyidős, hiszen már Szent István második dekrétumában szerepel, hogy aki nem maradandó sérülést okoz másnak, az a sértett számára vérdíj megtérítésére köteles, azaz őt vagyoni kártérítési kötelezettség terheli.²²

Az általános kártérítési szabályok alkalmazhatóságát befolyásolhatta, ha akár az egyetemekre, akár az egyetemek tanáira, hallgatóira megállapított különös szabályok eltérően rendelkeztek. Ebben a korszakban az egyetemekkel, egyetemi oktatással foglalkozó királyi rendeletek alapvetően az intézmények státuszával (alapítás, működés engedélyezése, átalakítás, megszüntetés) vagy az oktatás tematikájával, illetőleg a vezetési-szervezési kérdésekkel foglalkoztak²³, kárfelelősségi kérdésekre nem tértek ki. A korszak – tárgyban kiadott – jogszabályai közül kiemelkedik a Ratio Educationis, amely átfogóan rendezte nem csupán a közoktatás, hanem az egyetemi (akadémiai) oktatás tartalmi kérdéseit és emellett az intézményi működés, vezetés szerkezet, hatáskörök szabályait is. Még az oktatók „munkajogi” felelősségre vonásának alapjai is fellelhetők benne (XV. § 5. pont), ennek ellenére a kártérítési felelősségre lényegében utalást sem találunk.

Közbevetőleg fontos megjegyezni, hogy a törvényi szintű szabályozás az 1848–67 utáni második időszakban is alapvetően csak a státuszkérdésekre terjed ki, a részletszabályok megállapítására általában a hatáskörrel rendelkező (vallás- és közoktatásügyi) miniszter kap felhatalmazást.

A fenti szabályozási hiátusból következően az egyetemi polgárok esetében ebben a korszakban sem különös, sem utaló szabályokat nem találunk. Ebből következően a kártérítési felelősségük alapvetően semmiben sem tér el bármely más polgár ilyen kötelmeitől. E megállapítás alól azonban néhány kivétel teendő:

Egyrészt eljárási kérdésekben már megjelenik eltérő szabályozás: amikor *Vitéz János* esztergomi érsek 1469-ben *György pozsonyi prépostot*, a pozsonyi egyetem (Academia Istropolitana) alkancellárját érseki helytartóvá nevezi ki, feladatául az egyetemi tanárok és diákok jogi védelmének erősítését tűzi, és egyben kizárólagos hatáskörrel és illetékességgel ruházza fel polgári ügyekben – így tehát az esetleges kártérítési igények tekintetében – is.²⁴ Így a csupán a „fej-váltásnak felére, azaz száz forintra terjeszkedő”, valamint a felperes által a keresetben megjelölt károk megtérítését tartal-

¹⁹ BODINÉ-HORVÁTH-ZLINSZKY 2004, 51. p.

²⁰ BODINÉ-HORVÁTH-ZLINSZKY 2004, 39. p.

²¹ BODINÉ-HORVÁTH-ZLINSZKY 2004, 58. p.

²² BODINÉ BELIZNAI KINGA et al.: *A magyar büntetőjog története*. In: MEZEY BARNA (szerk.): *Magyar Jogtörténet*, Osiris Kiadó Budapest, 2004. 167. p.

²³ SZÓGI 1994, 29–33. pp.

²⁴ SZÓGI LÁSZLÓ: *Régi magyar egyetemek emlékezete (1367–1777)*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Budapest, 1995. 79. p.

mazó egyszerű ítéletek²⁵ meghozatala során is. Ez az elv köszön vissza a Ratio Educationis azon szabályában (XVI. §), miszerint az egyetem akadémiai hatósága jogszolgáltatásának körébe tartozik a peres ügyek intézése.

Másrészt egyes intézmények saját szabályai esetenként tartalmaznak már kártérítési felelősségi szabályokat. Bár például a Sárospataki Református Kollégium 1621-ben kelt szabályzata²⁶ érdemben nem tér ki erre a területre, a Pápai Református Kollégium Első Szabályzata (1585) már közvetve a felmerülő károkozást büntető jelleggel szankcionálja (13. és 14. törvény)²⁷. Ugyanígy a Debreceni Református Kollégium 1657-es szabályzata II. és III. pontjában büntetéssel sújtja a károkozást²⁸. Mindkét utóbbi esetben a kártérítési felelősség intézményi szabálya csupán a diákokra terjed ki.

Sajátos kivételt képez a Debreceni Református Kollégium 1705-ben kiadott könyvtári szabályzata²⁹, amelyben már a magánjoghoz hasonló kártérítési rendelkezést találunk – és első alkalommal nem csupán a diákokra, hanem a könyvtárban dolgozókra is kiterjedő hatállyal. E szabályzat első rész III. pontja ugyanis kimondta: ha valakiről kiderül, hogy a neki átadott példányon bármely gondatlanságból jelentős kár esett, köteles egy hasonló példány árának megfizetésére és pedig úgy, hogy a megrongált példány még az ár kifizetése után is maradjon a közösség tulajdonában. Ha a kár csak „kisebb és inkább elnézhető”, akkor a károkozó a kárral arányosan megítélt bírság és a kárt szenvedett példány visszaadásával volt büntetendő. A szabályzat a jelentős és a „kisebb és inkább elnézhető” kár fogalmát is meghatározta: előbbin egy vagy több lap megrongálását, utóbbin ennél kisebb vagy kevesebb sérülést értve. Bár a szabályzat a rongálás kifejezést használta, de rendelkezései egyértelműen nem csak a szándékosságra, hanem a gondatlanul okozott sérülésre is alkalmazandóak voltak.

Ennél is jelentősebbek ugyanezen szabályzat könyvtárosokra vonatkozó rendelkezései, ugyanis ezek között már megjelenik a kármegelőzésért való felelősség, valamint a mögöttes felelősség is. Az első rész V. pontja kimondja, hogy a könyvtárost elővigyázatlanság és gondoskodás terheli a könyvek kiadása során, a negyedik rész III. pontja pedig a könyvtárosnak a könyvtárt használók által okozott károkért való felelősségét rögzíti.

Az említett normákban – még ha nem is minden esetben kifejezetten a kár/kártérítés kifejezést használják – minden feltétel adott ahhoz, hogy a szankcionált magatartás tiltott cselekménynek minősüljön, hiszen más személyek jogvéde érdekének jogellenes és vétkes megszegéséről van szó³⁰.

Ettől függetlenül leszögezhető, hogy a reformkorig sem a kártérítési normák átfogó szabályozása, sem az egyetemi polgárok kártérítési felelősségét szabályozó, a végrehajtó hatalom által kiadott normák útján³¹ való rendezése nem történik meg.

²⁵ BÓDINÉ 2004, 157. p.

²⁶ SZÖGI 1995, 99–103. pp.

²⁷ SZÖGI 1995, 92–97. pp.

²⁸ SZÖGI 1995, 104–110. pp.

²⁹ SZÖGI 1995, 111–113. pp.

³⁰ HORVÁTH 2006, 329. p.

³¹ A feudalizmusban a végrehajtó hatalom jogalkotási tevékenysége során keletkező nem dekretális, valamint az országgyűlés ülésezése hiányában, vagy éppen az országgyűlés megkerülésével kiadott uralkodói (királyi tanácsban hozott) jogszabályokkal. (BÓDINÉ BELIZNAI KINGA et al: *Jogfejlődés és jogtörténet*, in: MEZEY BARNA (szerk.): *Magyar Jogtörténet*, Osiris Kiadó Budapest, 2004. 16–17. pp.)

II. A kártérítési felelősség alakulása a reformkort követő száz esztendőben

Akár *Marton Géza* már idézett gondolatához³² nyúlunk vissza, akár azt vesszük figyelembe, hogy az országgyűlés által megalkotott, a magyar egyetemről szóló 1848. évi XIX. törvénycikk rövid terjedelme (három szakasz) ellenére is első alkalommal szabályozta a későbbiekhez hasonló szerkezetben az egyetemek működését³³, kézenfekvőnek tűnik az 1848-as esztendőt a következő korszak induló időpontjául kitűzni.

Ugyanakkor talán érdemes a megelőző valamivel több mint egy évtizedet is e szakasz vizsgálati körébe vonni. Részben azért, mert 1836-ban két olyan törvényt is született³⁴, amely a kártérítés magánjogi felfogásához már igen közel állt, másrészt ebben az időszakban – pontosabban az 1839/40-es országgyűlés idején – már számos, a kártérítéssel szoros összefüggésben álló jogintézmény³⁵ kodifikációja megtörtént³⁶. A jogalkotás mellett a jogelmélet is jelentős újításokat mutatott fel a kártérítés területén: *Frank Ignác* 1845-ben³⁷ már a természetjog alapján alkalmazta a kártérítés elméletét³⁸. Azaz a jogellenesen kárt okozó a vétlenségétől függetlenül a kár viselésére kötelezett, hiszen méltányosabb a károkozót sújtani, mint a vétlen felet.³⁹ A természetjogból kiinduló gondolkodás jut el – részben a megváltozott társadalmi, de elsősorban gazdasági (vö. ipari fejlődés) viszonyoknak köszönhetően – oda, hogy a XIX. század végére kialakuljon a vétkességi és az objektív felelősségi fogalom⁴⁰. Ekkorra már elhalványul a klasszikus magánjogi felfogással ellenté-

³² MARTON 1993, 170. p.

³³ Ugyanekkora tehető a különféle törvények végrehajtására kiadott miniszteri rendeletek megjelenése (lásd: BODINÉ, 2004, 17. p.)

³⁴ Az 1836. évi VI. törvénycikk azokról, melyek a telek haszonvételel felül a Jobbágyok hasznai közé tartoznak, amelynek 4. § kimondta, hogy Temes, Torontál, Krassó Vármegyékben a jobbágyok a saját sertésüket az Uraság erdejében szükséghez mérten három hónapig makkoltathatják, ha azonban a makk „az Uraság által befogadott idegen sertések száma miatt 3 hónapoknak lefolyta előtt elfogyra, a Jobbágnak innen következett kára téríttessék meg”. A községeknek belső igazgatásáról szóló 1836. évi IX. törvénycikk 6. § az Uraság felelősségi körébe utalta a jobbágy árvákra és vagyonukra ügyelni (azt előzetesen összeírni), így az „olgy Földes-Urak, kik ezen tisztóket nem teljesítik, s kiknek elmulasztása által az árva vagyona főképen a szükséges felügyelés hiánya miatt akár az eredeti őszveírás, akár a gondviselés ideje alatt kárt szenvedett; kötelesek lesznek az illető örökösöknek minden veszteségét arra az esetre kipótolni, ha a kár a vagyon eránti rendelkezésbe és gondviselésbe befolyt helybeli Előljárók, Uraság tisztjei, és gyámatyák által (a mennyire t. i. a kár ezek vétségének lenne tulajdonítható) meg nem téríthetnének, a hol pedig a kár egyedül az Úr vétsége által történt, csak ő maga tartozzék kárpótlással; - az e részbeni kérdés elővétele és elitélése a Tiszti Ügyész felperessége mellett a megyék Törvényszékére tartozván.”

Bizonyos értelemben idesorolható a mezei rendőrségről szóló 1840. évi 9. törvénycikk is, amely a törvény hatálya alá eső károkozás két felelősségi formáját alapozza meg, amelyek egyike a kártérítési felelősség. Noha itt a kártérítés még szorosan összekapcsolódik a pénzbüntetéssel, mert annak mértéke a kétszeres kártérítés volt. (Lásd: BODINÉ 2004, 175. p.)

³⁵ Váltótörvény, törvénycikkek a kereskedőkről, a gyárakról, a közkeresetre összeállt társaságok jogviszonyairól, a kereskedői testületekről és alkuszokról, a fuvarosokról, a csódtörvény.

³⁶ *Magánjogi kodifikáció*. <http://majt.elte.hu/Tanszekek/Maji/Magyar%20JogtortenET/magyarazatok/maganjogikodifikacio.htm>

³⁷ FRANK IGNÁC: *A közigazság törvénye Magyarhonban*. Buda, 1845.

³⁸ BODINÉ-HORVÁTH-ZLINSZKY 2004, 90. p., HORVÁTH 2006, 329. p.

³⁹ BODINÉ-HORVÁTH-ZLINSZKY 2004, 56. p.

⁴⁰ BODINÉ-HORVÁTH-ZLINSZKY 2004, 90. p.

tes büntető kártérítés, minthogy a magánjognak nem a károkozó fél megbüntetése a feladata, hanem „a reparálás és az okozott kár megtérítése”⁴¹.

A Bach-korszak beköszöntével a frissen indult magánjogi fejlődés megtorpant ugyan, de a kiegyezést követően új lendületet vett. Ekkor alakul ki az a tulajdonképpen 1985-ig fennmaradó szabályozási gyakorlat, amely nem átfogóan rendezi (szemben például a Ratio Educationis-szal vagy az 1848. évi XIX. törvénycikkkel) a felsőoktatás vagy az egyetemek helyzetét, hanem minden egyes intézményre önálló szabályokat alkot (még akkor is, ha a későbbiekben látható, hogy sokszor rendkívül hasonlóak ezek a szabályozások).

A korszak – jelen tanulmány szempontjából releváns – jogalkotásának sajátos vonása, hogy nem csupán az intézményekre vonatkozó szabályozás hektikus, de a kártérítési szabályok sem kellően kimunkáltak: az általánosságban kodifikált kártérítési szabályokra egészen az első Polgári Törvénykönyvig, 1959-ig várni kellett.

Ezért közel száz évig a kártérítés tárgyában recipált [Osztrák Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Optk.)]⁴², majd analóg módon alkalmazott kártérítési normákat (kereskedelmi törvény, azaz az 1875. évi XXXVII. törvénycikk), illetve elveket [Magyarország Magánjogi Törvénykönyve (az 1928. évi magánjogi törvényjavaslat, a továbbiakban: Mtj.)] vett alapul a bíróság.

Marton Géza utalt rá, hogy a korabeli írók az általános pandekta jogi (érvjogi) tanokra, majd az Optk.-ra építettek⁴³. Azonban nem csak az írók, maga a bírósági gyakorlat is támaszkodott az Optk.-ra⁴⁴.

A következő lépés – magánjogi kódex hiányában – a kereskedelmi törvény analóg alkalmazása volt. Számolva azzal, hogy a bírói gyakorlat igényelni fog egy analógiát jelentő normát, a kereskedelmi törvénybe „számos olyan rendelkezést is be kellett illeszteni, amelyeknek specifikus kereskedelmi jellegük nem volt”⁴⁵, köztük a kártérítést is. „A bírói gyakorlat ezért ezeket a szabályokat a magánjogi ügyekben is alkalmazta.”⁴⁶ A kereskedelmi törvény 272. § teljes körű, vétkességtől független kártérítést írt elő az elmaradt haszonra is kiterjedően.⁴⁷

Harmadik lépés a századforduló és a XX. század első harmadának dinamikus fejlődése volt: ekkor jelent meg *Grosschmid Béni* már említett műve, és *Thirring Lajos* ekkor készítette el a kötelmi jogi tervezetét. Részben ezen elméleti impulzusok hatására a bírói gyakorlat új intézményeket vett alapul, illetve a jogalkalmazás és a jogirodalom is egyaránt példaként támaszkodott a német, illetve a svájci polgári törvénykönyvre. A bírói döntések indokolásában megjelentek a modern fordulatok, úm. pl. üzleti tisztesség, méltányosság, jóhiszeműség, joggal való visszaélés, jó erkölcs, közérdek stb. „Jogtechnikai megoldásként előtérbe került az ún. generális klauzulák alkalmazása, amelyek révén törvényerőre emelkedtek az erkölcsi tartalmú jogpolitikai tételek.”⁴⁸ És természet-

⁴¹ KENDERES ANDREA: *A büntető kártérítés múltja, jelene és jövője* [PJK (Polgári jogi kodifikáció), 2008/5–6., 36–42. p.] <http://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/kenderes-andrea-a-bunteto-karterites-multja-jelene-es-jovoje-pjk-20085-6-36-42-o/138>

⁴² MARTON 1993, 170–171. pp.

⁴³ MARTON 1993, 170–171. pp.

⁴⁴ HORVÁTH 2006, 330. p.

⁴⁵ BODINÉ–HORVÁTH–ZLINSZKY 2004, 100. p.

⁴⁶ BODINÉ–HORVÁTH–ZLINSZKY 2004, 100. p.

⁴⁷ HORVÁTH 2006, 331. p.

⁴⁸ BODINÉ – HORVÁTH – ZLINSZKY 2004, 88–89. pp.

tesen az időszakban a maga nemében élvonalbeli – sajnálatos módon elfogadott jogszabállyá soha nem váló⁴⁹ – Mtj. külön is említendő, ezzel az alábbiakban részletesebben is foglalkozom.

Tovább nehezítette a (vizsgálatunk fókuszában lévő) jogalkalmazást, hogy a kártérítési felelősség az oktatók esetében egyáltalán nem került kimondásra; a hivatalnok jellegű személyzetnél, illetve a hallgatók esetében ugyan körülírtabb kártérítési tényállásokkal találkozhatunk, de ez csak az analógiák, elvek alkalmazását könnyítette meg. Igaz ugyan, hogy már az Mtj. elfogadását követően mondta ki Marton Géza, hogy a kártérítés természetéből, annak általános jellegéből adódik, hogy a jogsértés külön erre irányuló törvényi rendelkezés nélkül is maga után vonja a kár megtérítésében megvalósuló szankciót⁵⁰, de végső soron a szabályozási hiátus (ti., hogy a jogalkotó miért nem tartotta szükségesnek a vizsgált személyi körre átfogó sajátos normák kidolgozását) magyarázatát ebben is megtalálhatjuk.

Ráadásul az oktatók munkajogi besorolása (ti. milyen típusú alkalmazottak) sem volt egyértelműen megállapítható. Ennek – legalábbis a kártérítési felelősség szempontjából – a századfordulón⁵¹, és különösen az Mtj. megjelenését követően lett jelentősége⁵². Hiszen abban és annak nyomán a jogirodalomban már megjelenik a munkavállalóért való mögöttes kártérítési felelősség elmélete. Azaz, miként alakult a kártérítési felelősség, ha egy egyetemi oktató e minőségében okozott harmadik személynek kárt.

Az Mtj. 1721. § mondta ki, hogy aki valamely ügyének ellátására maga helyett mást rendel ki, felel azért a kárért, amelyet a kirendelt az ügykörébe eső tennivalók teljesítésében harmadik személynek jogellenesen okoz. Ahogy ezzel kapcsolatban *Marton Géza*⁵³ aláhúzta: először jelent meg a felelősség kimondása, egyúttal a vétkes és vétlen felelősségi kört is megjelölve, amennyiben a károkozás jogellenes volt. Külön hangsúlyozandónak tartotta, hogy megjelenik a kimentés is a kirendelt megválasztása és a számára való utasításadás körében egyaránt. Ez esetben azonban a bizonyítás a kirendelőt terhelte, méghozzá abban, hogy a kirendelt megválasztásában, felügyelete vagy a részére adott utasítás során a kellő gondosságot tanúsította-e, vagy annak tanúsítása mellett is bekövetkezett volna-e a kár. A tervezet rögzítette, hogy a vétlen kártételért való felelősség korlátai között (1737. §) azonban a kirendelő a kirendelt által harmadik személynek jogellenesen okozott kárért akkor is felel, ha vétlenségét az előbbi bekezdéshez képest bizonyítja, valamint akkor is, ha a kirendelt a kárt nem az ügykörébe eső tennivalók teljesítésében, hanem csak teljesítésük alkalmával követte el. Továbbá az első bekezdésben meghatározott felelősség terheli azt is, aki a kirendelő felelős személy irányában a kirendeltnek megválasztására, a felügyelet gyakorlására vagy az utasításadásra szerződéssel vállalkozott.

⁴⁹ „A jogtörténetírás mindmáig nem tudott megnyugtató választ adni arra a kérdésre, hogy az európai kontinensen miért csak Magyarországon nem született meg a polgári törvénykönyv.” In: *Magánjogi kodifikáció*.

⁵⁰ MARTON 1942, 860. p.

⁵¹ *Grosschmid Béni* már 1898-ban írt, *Fejezetek kötetmi jogunk köréből* című művében megalkotja a magyar polgári jogi felelősségelméletet, kimondva, hogy a kártérítés annak a különbözethez a kiegyenlítése, amely a károkozó tényből keletkezett (lásd: HORVÁTH 2006, 330. p., FÓNAGY 2011, 25–26. pp., CSÉCSY 2008, 26. p.). Valamint kiemelten lásd még KATONA 1899, 169–174. pp.

⁵² Ugyanis a „kifejezetten, az 1928-as Magyar Magánjogi Törvényjavaslat megfelelő paragrafusára való hivatkozás sem volt ritka a bírósági határozatok indoklásában.” In: *Magánjogi kodifikáció*.

⁵³ MARTON 1993, 191. p. illetve MARTON 1942, 912–918. pp.

Ehhez Marton Géza azt is hozzáfűzte, hogy az intéző szerv (ma azt mondanánk a vezető) saját magáért és az alkalmazottért, azaz „aki az előzőek utasításától függ” fennálló felelőssége akként határolandó el, hogy az előbbi közvetlen, az utóbbiakért pedig mögöttes lesz.⁵⁴

A felelősség másik oldala, ha az oktató magának az egyetemnek okozott kárt. Ez esetben az általánoshoz képest eltérően alakult a kártérítés, mert ahogy arra *Vincenti Gusztáv* rámutat, a munkaadó a kárkövetelését beszámítással érvényesíthette a munkabérral szemben⁵⁵. Az Mtj. 1555.§ ugyanis rögzítette, hogy amennyiben a munkabér a munkavállalónak vagy vele szemben törvénynél fogva eltartásra jogosult hozzátartozóinak életfenntartására szükséges, annyiban a munkavállaló munkabér-követelésével szemben beszámításnak csak akkor van helye, ha az ellenkövetelés oly kár megtérítésére irányul, amelyet a munkavállaló a szolgálati szerződésből folyó kötelezettségei megsértésével a munkaadónak szándékosan okozott. Csak ugyanilyen korlátok között gyakorolhat a munkaadó visszatartási jogot a munkavállalónak az előbbieken említett célra szükséges megszolgált munkabérének. Ehhez *Vincenti Gusztáv* hozzáfűzi, hogy a bírói gyakorlat szerint – a 960. sz. elvi határozat ezt támasztja alá – nem csupán szándékos károkozás esetén alkalmazandó a beszámítás korlátozás nélkül, de gondatlanság esetében is⁵⁶.

Kiemelendő azonban, hogy a Hatásköri Bíróság és a rendes bíróságok egységes gyakorlata szerint a fentiek nem alkalmazhatóak a közszolgálati alkalmazottra, aki olyan személy, „akit az állam hatósági teendők és általában – tágabb értelemben vett – közigazgatási működés ellátására vagy közvagyon kezelésére kinevez, megválaszt eskü vagy fogadalomtétel kötelezettségével.”⁵⁷

Hogy a fenti elhatárolást megtehessek, fontos tisztázni az egyetemi alkalmazottak foglalkoztatási mivoltának jogszabályi kereteit. Előljáróban jelzem, hogy míg a gazdasági területen dolgozó hivatalnok jellegű munkakört betöltők esetében viszonylag egyértelmű szabályokkal találkozunk, addig az oktatók esetében évtizedek normaszövegei tekintetében csak egyes részszabályokból levonható következtetések útján jutunk el a keretek tisztázásáig. Annál is inkább, mert a munkajog csupán a XX. századra alakul ki⁵⁸ és jelenik meg átfogó törvényi szintű szabályozásban⁵⁹.

Ugyan egyes egyetemi törvényi rendelkezések tartalmaztak utalásokat az oktatók státuszára, de azzal kapcsolatban a különböző pénzügyi és társadalombiztosítási szabályokból egyértelműbb következtetés vonható le.

Az első körben említendő a kolozsvári magyar királyi tudományegyetem felállításáról és ideiglenes szervezéséről szóló 1872. évi XIX. törvénycikk, amely – azon túlmenően, hogy a 2.§ az oktatásügyért felelős minisztert hatalmazta fel a részletszabályok kiadására – a 7.§-ban kimondta, hogy az egyetem első szervezése alkalmával a rendes és rendkívüli tanárokat a közoktatásügyi miniszter előterjesztésére a király, a magántanárokat, a tanársegédeket és tanítókat pedig a közoktatásügyi miniszter nevezi ki. Mindezek alapján az egyértelműnek tűnik, hogy ezen egyetem esetében – és mivel egyéb

⁵⁴ MARTON 1993, 194. p.

⁵⁵ VINCENTI GUSZTÁV: *A munka jogviszonya*. In: SZLADITS KÁROLY (szerk): *Magyar magánjog, Kötelmi jog különös része*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1942., 596. p.

⁵⁶ VINCENTI 1942, 596. p.

⁵⁷ VINCENTI 1942, 549. p.

⁵⁸ HORVÁTH 2006, 325. p.

⁵⁹ A munkaviszony egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1937. évi XXI. törvénycikk.

nem szabályozott kérdésekben a pesti magyar királyi tudományegyetemen fennálló szabályokat rendelte alkalmazandóknak, feltehetően e másik intézménynél is – az egyetemi tanárok, tanársegédek állami alkalmazottak voltak.

A pénzügyi és társadalombiztosítási jogszabályok az idő előrehaladásával váltak konkrétábbá.

A kereset-adóról szóló 1875. évi XXIX. törvénycikk tárgyi és személyi hatályából még csak kikövetkeztethető volt, hogy az egyetemi tanárok és egyéb oktatók állami alkalmazottak, lévén, hogy a kereset-adó alá tartozik minden keresmény vagy jövedelem, amely – egyebek mellett – a szorosabb értelemben vett szellemi (értelmi) foglalkozásból származik (1. §), és a keresetadó osztályait megállapító rendelkezések (2. §) utalnak az egyetemi oktatókra. A szellemi foglalkozásúak kereset-adóját a 2. § d) pontja rendezi, amely szerint a „III. osztályba tartoznak mindazok, kik évi vagy havi fizetéssel vagy tiszteletdíjjal egybe nem kötött szellemi (értelmi) vagy művészi foglalkozást űznek, u. m. ügyvédek, mérnökök, orvosok, sebészek, szülészek, szülésznők, írók, művészek, magántanárok, tanítók stb.” Ugyancsak a 2. § mondja ki, hogy a „IV. osztályba tartoznak: Az állandó fizetést, nyug-, kegy- vagy tiszteletdíjat huzó állami, törvényhatósági, közalapítványi, községi, egyházi, társulati és magántisztek, tisztviselők, hivatalnokok, közegek, nyug- vagy kegydíjt huzó özvegyek; - állandó alkalmazásban lévő üzletvezetők, felügyelők, kezelők, könyvvivők, pénztárnokok s általában a 40 frt-nál több havi díjt huzó segédek, segédmunkások, állandó fizetést huzó lelkészek, tanárok, tanítók, nevelők, írók, művészek; - végre a hivatalszolgák.”

Ugyancsak utaló szabállyal támasztja alá az előbbi megállapítást a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. évi I. törvénycikk: ennek 1. §-a szerint e törvény hatálya az állami vagy köztörvényhatósági tisztségre terjed ki, a 8. § szerint pedig a tanárok, tanítók és tanítónők minősítését külön törvények és szabályzatok állapítják meg. Így alátámasztható, hogy az egyetemi tanárok és egyéb oktatók, állami alkalmazottak, de nem köztisztviselők voltak.

Végül az előzőhöz hasonlóan az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló 1893. évi IV. törvénycikket szükséges említenünk, amely 21. § e) pontja akként rendelkezett, hogy „Jelen törvény határozmányai alá nem tartoznak s külön intézkedések alá esnek: a vallás és közoktatásügyi tárcza körében: az egyetemi és műegyetemi tanárok, tanársegédek és gyakornokok.”

A bizonytalanság a XX. század elejére szűnt meg. Az állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlékokról szóló 1904. évi I. törvénycikk 1. § a) pontja e körben – állami tisztviselők között – említi a tudomány- és műegyetemi nyilvános rendes és rendkívüli tanárokat.

Ugyancsak az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról szóló 1912. évi LXV. törvénycikk 127. § rendelkezik a tudományegyetemi vagy műegyetemi nyilvános rendes vagy rendkívüli tanárrá kinevezett személyek szolgálati idejéről.

Két évtizeddel ezt követően sem változik a helyzet: a közszolgálati alkalmazottaknak és a honvédség tagjainak, valamint mindezek hozzátartozóinak ellátását szabályozó rendelkezések módosításáról szóló 1934. évi I. törvénycikk 1. § szerint e törvény hatálya alá tartoznak az állami és a velük egyenlőknek tekintendő alkalmazottak, és a 2. § (7) bekezdés kiterjed az egyetemi nyilvános rendes és rendkívüli tanárookra.

Az ezt követően elfogadott törvények és kiadott vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendeletek már kitérnek az egyetemi oktatók kinevezésére, a nyilvános rendes és nyilvános

vános rendkívüli tanári kinevezéseket uralkodói hatáskörbe, míg a segédtanerőket és a tudományos segédszemélyzetet miniszteri hatáskörbe telepítve⁶⁰.

A hivatali (elsősorban gazdasági) alkalmazottaknál (legalábbis a Budapesti Tudományegyetem esetében) egyértelmű szabályozással találkozunk.

Esetükben a foglalkoztatással összefüggő háttérjogszabály is világos, hiszen az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről szóló 1893. évi IV. törvénycikk 3. § a budapesti egyetemi könyvtárőröket is e törvény hatálya alá, tehát az állami alkalmazottak körébe vonja, az A. melléklet pedig az állami tisztviselők fizetési osztályaiba tartozóként tünteti fel a quaesturait ellenőrt, quaestort, egyetemi tanácsjegyzőt is.⁶¹

Emellett a budapesti királyi magyar tudomány-egyetem gazdasági hivatalának szervezeti szabályzata⁶² kimondta, hogy a gazdasági hivatal tisztviselőinek szolgálati viszonyait illetően – kiküldetés, betegség, nyugdíjazás, végkielégítés, fegyelmi vétségek és egyéb esetekben – az állami tisztviselőkre nézve mindenkor érvényben álló törvények vagy szolgálati szabályok irányadók (12. §).

Azonban – és itt ismét utalok a több mint fél évszázaddal később *Vincenti Gusztáv* által hivatkozott bírósági gyakorlatra⁶³ – a 18. § szerint az egyetemi gazdasági hivatal tisztviselői és pedig az igazgató az egyetemi tanács előtt, a gazdasági hivatal többi tisztviselői pedig az igazgató jelenlétében ugyancsak az egyetemi tanács előtt hivatalos esküt tartoznak letenni. Ezzel egyező rendelkezést tartalmazott az 1928. évi 75.000. számú VKM rendelet a budapesti királyi magyar „Pázmány Péter” tudományegyetem igazgatásának szervezetéről⁶⁴: ennek 8. §-a szerint az egyetem gazdasági igazgatója és helyettes igazgatója „az egyetem Rector Magnificusának kezébe esküt tesz. Ezt az esküt a Rector a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevében veszi ki.” A gazdasági igazgatóság személyzete esküt a gazdasági igazgató előtt tesz. Ugyanezen rendelkezést megismételte az 1928. évi 87.769 számú rendelet⁶⁵ 4. §-a is.

⁶⁰ A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister 18.684. sz. rendelete a magyar királyi József-műegyetem szervezeti szabályzatáról (7. §). A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1914. évi 105.120. számú rendeletével közzétett szabályzata a debreceni és pozsonyi magyar királyi tudományegyetemek szervezetéről, tanulmányi és vizsgarendjéről (26–27. és 29. §). A budapesti kir. magyar tudományegyetemi közgazdaságtudományi kar felállításáról és ideiglenes szervezetéről szóló 1920. évi XXXI. törvénycikk (7. §). A Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem szervezéséről szóló 1934. évi X. törvénycikk (5. §). A Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem újjászervezéséről és a Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetem felállításáról szóló 1940. évi XXVIII. törvénycikk [6. § (1)-(2) bek.].

⁶¹ A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1914. évi 105.120. számú rendeletével közzétett szabályzat (a debreceni és pozsonyi magyar királyi tudományegyetemek szervezetéről, tanulmányi és vizsgarendjéről) szintén tisztázta a nem oktató alkalmazottak jogállását. Az 50. § azt rögzítette, hogy az altiszteket és szolgákat az egyetem rektora nevezi ki és a vallás- és közoktatásügyi miniszter erősíti meg, a 63. § szerint az egyetemi könyvtár tisztviselőit, valamint az egyetem igazgatási személyzetét, az egyetemi tanács meghallgatásával, a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki.

⁶² A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministeriumtól. A budapesti kir. m. tudomány-egyetem gazdasági hivatalának szervezeti szabályzata. (Jóváhagyatott Ó császári és Apostoli királyi Felségének 1887. évi január hó 18-án Bécsben kelt legf. elhatározásával.)

⁶³ VINCENTI 1942, 549. p.

⁶⁴ A m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter 1928. évi 75.000 számú rendelete, a budapesti királyi magyar „Pázmány Péter” tudományegyetem igazgatásának szervezetéről.

⁶⁵ A m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter 1928. évi 87.769 számú rendelete, a budapesti kir. m. „Pázmány Péter” tudományegyetem új gazdasági igazgatásának életbeléptetéséről.

Emellett ki kell emelni e szabályzat 1. mellékletét, amely a budapesti királyi magyar tudományegyetemi gazdasági hivatal ügykezelésére vonatkozó utasítást tartalmazta. Ennek több rendelkezése ugyanis leltárfelelősségi szabályokat tartalmazott: a 33. § kimondta, hogy a két forintig terjedő hiány, ha a számadási év lezártáig ennek oka kideríthető nem volna, felelős számadók által megtéríthető, s ezen térítmény a számadásban és naplóban, a számadók által aláírt jegyzék csatolása mellett, külön tétel alatt veendő számba. A 41. §. azt rögzítette, hogy az egyes intézetek tudományos célú berendezéseiről, valamint belső bútorzatáról is, az illető intézeti igazgató-tanár felügyelete és felelőssége mellett, az illető intézetekben; a rektori és kari helyiségek, továbbá a központi épületben a tantermek berendezése és felszereléseiről a rektori irodában, illetőleg az egyes karok dékáni hivatalaiban; a gazdasági hivatal, nemkülönben a főző-, mosó- és fertőtlenítő intézet felszerelési tárgyairól a gazdasági hivatalban leltár vezetendő. A leltárfelelősséget az alábbiak szerint rögzítette az utasítás: „a felszereléseket képező tárgyaknak leltárilag való nyilvántartásáért a rektor, a karok dékánjai, a klinikai és egyéb intézetek igazgató-tanárai a gazdasági hivatallal együttesen felelősek, minélfogva mind e leltárak a gazdasági hivatal közreműködésével veendők fel s azok folytatólagos vezetésének helyességét a gazdasági hivatal igazgatója a maga részéről is ellenőrizni köteles.”

Még szigorúbb felelősségi szabályt rögzített a már említett 1925. évi 75.000. VKM rendelet, amelynek 3. §-a kimondta, hogy az egyetem gazdasági igazgatója a gazdasági ügyeket személyes felelősség mellett vezeti és felelős minden mulasztásért, vagy szabályellenes eljárásáért, amelyet akár maga, akár tudomásával mások követtek el, ha azokat megakadályozni kellő gondosság mellett hatalmában állott volna. Ezt a felelősségi szabályt egészítette ki az 1928. évi 87.769 számú VKM rendelet, amelynek 3. §-a rögzítette, hogy az egyetem gazdasági igazgatója mint az utalványozó hatóság főnöke, a költségvetési hitelek betartásáért a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel szemben egyénileg feygelmi és anyagi felelősséggel tartozik. Ezért felelős az ügyvitel takarékos és gazdaságos vitelért, valamint azért is, hogy a költségvetési hitelkereten túl ne csak utalványozások, hanem fizetési későbbi kötelezettségeket maguk után vonó megrendelések, illetőleg kötelezettségvállalások se történjenek.

A fentiekben ismertetettekkel lényegében azonos tartalommal rendelkezett a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1930. évi 410-0-40. számú rendelete a vidéki tudományegyetemek gazdasági igazgatásának szervezetéről. Ez a jogszabály a szegedi Ferenc József, a debreceni Tisza István, és a pécsi Erzsébet tudományegyetemre volt hatályos. Ennek 2. §-a írta elő a Gazdasági Hivatal igazgatójának felelősségét.

Illetve részben hasonló – elsősorban eszközeleltárra vonatkozó – felelősségi kört határozott meg kettő, a Pázmány Péter Tudományegyetem felügyelete alatt álló tudományos intézmény igazgatójával szemben: a Pázmány Péter Tudományegyetem Országos Földrendéési Observatóriuma és a Pázmány Péter Tudományegyetem Konkoly-Thege alapítványi Csillagvizsgáló Intézet vezetői esetében.⁶⁶

⁶⁶ A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1938. évi 24.759/1937. számú rendeletével jóváhagyott szervezeti és ügyviteli szabályzata a budapesti kir. magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Országos Földrendéési Observatóriumának (13. §), a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1938. évi 24.759/1937. IV. számú rendeletével jóváhagyott szervezeti és ügyviteli szabályzata a budapesti kir. magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Konkoly-Thege alapítványi Csillagvizsgáló Intézetének (7., 13. §).

A fenti rendelkezések azért lényegesek, mert ha az Mjt.-re – különösen annak részben a munka jogviszonyára, részben az alkalmazottakért való kártérítési felelősségi szabályaira – gondolunk, és ha figyelembe vesszük az e tárgyban *Vincenti Gusztáv*⁶⁷ és *Marton Géza*⁶⁸ által írtakat, a mai modern kártérítési felelősségi szabályozáshoz hasonló megoldást fedezhetünk fel. Azzal a megszorítással, hogy e gazdálkodásért felelős egyetemi alkalmazottak tulajdonképpen a munkabérükkel feleltek a munkáltató felé az akár hanyagságukból (gondatlanságukból) eredő károkért⁶⁹.

A fentiektől lényegesen eltérő a hallgatókra vonatkozó szabályozás. Ennek lényege – amely végighúzódik a kodifikáció közel egy évszázadán –, hogy a hallgató önálló polgári jogi alanyként felelős az általa okozott károkért. Az egyes szabályozásokban csupán a károkozás tényére vonatkozó közvetlen vagy közvetett utalás jellegében van eltérés. Ez azonban a hallgatók károkozást megvalósítani képes tevékenységének jellegével mutat összefüggést. A károkozás és kártérítés mint fogalompár csupán a műszaki egyetemi képzésben részt vevőkre hatályos rendelkezésekben jelenik meg.

A magyar királyi József-műegyetem szervezeti szabályzata (melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1882-ben 18.684. számon bocsátott ki) a 95. §-ban írta elő a hallgatók számára, hogy az illető az okozott kár megtérítésére köteles. Ugyanezt tartalmazta a magyar királyi József-műegyetem második (a vallás- és közoktatásügyi miniszter által 1898-ban 65.883. számon kibocsátott) szervezeti szabályzata. 99. §-a is.

Jelentős változás a József Nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem (műegyetem) vallás és közoktatásügyi miniszter 1935. évi 27.060 számú rendeletével⁷⁰ jóváhagyott felvételi, tanulmányi, tandíjmentességi és fegyelmi szabályzata. Ez a Műegyetem házirendje körében írja elő, hogy szigorúan tilos a műegyetemi helyiségeknek és azok berendezéseinek bemocskolása és megrongálása. A hallgatók az okozott kár teljes megtérítésére voltak kötelesek. Amennyiben pedig nem volt kinyomozható, hogy a kárt a hallgatók közül ki okozta, a kár megtérítésére a hallgatóságnak az az egész évfolyama kötelezhető volt, amely az illető helyiséget és annak berendezéseit állandóan használta (155. §. 2. bek.). A nem a műegyetemen folytatott tanulmányok esetében ilyen kitételt nem találunk.

A vallás- és közoktatási miniszter 1874. évi május 19-i 12917. számú, az állam közvetlen rendelkezése alatt álló jogakadémiák és joglyceumok új szervezéséről szóló szabályzatot megállapító rendelete⁷¹ tartalmazta a jogtanodák új szervezéséről szóló szabályzatot is, amelynek 50. §-a rögzítette, hogy „a jogtanulók polgári viszonyaikra nézve a köztörvények és hatóságok alatt állnak.” Ezzel egyezően rendelkezett a vallás- és közoktatási miniszter 21735/1875. számú, a budapesti királyi magyar tudomány-egyetem tanulmányi, fegyelmi és leckepezés-szabályzatáról szóló rendelete⁷² is. Itt a 99. § mondta ki, hogy az egyetemi hallgatók polgári viszonyaiban a köztörvényeknek és -hatóságoknak

⁶⁷ VINCENTI 1942, 596. p.

⁶⁸ MARTON 1993, 194. p.

⁶⁹ VINCENTI 1942, 596. p.

⁷⁰ A m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter 1935. évi 27.060 számú rendeletével jóváhagyott, felvételi, tanulmányi, tandíjmentességi és fegyelmi szabályzata a m. kir. József Nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetemnek (műegyetemnek).

⁷¹ A vallás- és közoktatási m. kir. miniszternek 1874. évi május 19-én 12917. sz. a. kelt rendelete: az állam közvetlen rendelkezése alatt álló jogakadémiák és joglyceumok új szervezéséről szóló szabályzat tárgyában.

⁷² A vallás- és közoktatási m. kir. miniszternek 21735/1875. sz. a. kiadott rendelete: a budapesti királyi magyar tudomány-egyetem tanulmányi, fegyelmi és leckepezés-szabályzata.

vannak alárendelve. A később, 1891-ben ugyanezen tárgyban kiadott szabályzat⁷³ 82. §-a szó szerint megismételte az előbbieket. Ugyancsak szó szerint egyezően rendelkezett a debreceni tudományegyetem vallás- és közoktatásügyi miniszter 1915. évi 87.699. számú rendeletével⁷⁴ jóváhagyott tanulmányi, fegyelmi és leckepezés szabályzatának 75. §-a is.

A fentiekből adódóan a hallgatók esetében részben a 1875. évi XXXVII. törvény-cikk, a kereskedelmi törvény 272. § szabálya – miszerint ki kártérítést igényelhet, a valószínű kár és az elmaradt nyereség megtérítését követelheti –, illetve az 1928 utáni bírói gyakorlatban az Mtj. rendelkezései⁷⁵ voltak alkalmazhatóak a kártérítési felelősségük megállapítása során.

Az Mtj. megjelenéséig a kereskedelmi törvény és a magánjogi jogelmélet alapján is körvonalazható az egyetemi polgárok – a fentiek szerint külön normákban csak szűkkörűen megállapított – kártérítési felelőssége.

Kártérítési igény felmerülésekor ugyanis a bíróságnak azt kellett vizsgálnia, hogy a tényállás „tilos cselekvényt” valósított-e meg. *Katona Mór* szerint ezeknek két fajtája van: egyrészt azok, amelyek eleve tiltott cselekményt valósítanak meg (obligationes ex delictis); másrészt, amelyek akkor is kötelmet („kötelmi kapcsot”) keletkeztetnek, ha vétkesség nem merült fel.⁷⁶

A *Katona Mór* által összefoglaltak szerint a tilos cselekmények lényege, hogy az állam által alkotott normákkal ellentétes magatartást valósítanak meg akár kifejezetten tiltott cselekmények végzésével, akár az elvárt tevékenység elmulasztásával. „Mindezen törvénybe ütköző cselekvések, ha magánszemélynek kárt okoznak, eme kár megtérítése iránt felelősséget szülnek, kötelmet a kár megtérítésére.”⁷⁷ Ehhez szükséges, hogy legyen ilyen állami parancs (törvény), mert ennek hiányában nincs delictum. Ugyanakkor kár ekkor is bekövetkezhet, azonban lehetséges, hogy az éppen a törvénnyel összhangban álló magatartásból fakad (pl. jogos védelem). Értelemszerűen feltétel maga a kár bekövetkezése is, amely nem csupán, bár elsődlegesen vagyjon jellegű, de *Katona Mór* már ismeri az erkölcsi (nem materiális) kárt is. És nyilvánvalóan szükséges a két elem közötti ok-okozati összefüggés is. A másik köre a feltételeknek a károkozó személyével áll összefüggésben, ti., hogy képes legyen a tilalmas magatartást akarni, a tilalmat felismerni, tudatában legyen a cselekménynek, vagy kellő gondosság („figyelem”) esetén tudatában lehessen annak.⁷⁸

A *Katona Mór*nál is látott elméleti alapvetésekre szinte szervesen épülnek az Mtj. megalkotásához vezető további gondolatok.

Amint azt *Marton Géza* is kifejtette a kártérítéshez három elem szükséges – jogellenes, azaz jogrendbe ütköző, tilos magatartás; a kár⁷⁹: „mint ami a megtérítő szankció alkalmazására a külső alkalmat megadja”; valamint e kettő közötti okozati összefüggés

⁷³ A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministertől. – 28.458. szám. A budapesti kir. magyar tudományegyetem tanulmányi, fegyelmi és leckepezés-szabályzata.

⁷⁴ A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1915. év i 87.699. számú rendeletével jóváhagyott tanulmányi, fegyelmi és leckepezés szabályzata a debreceni m. kir. tudományegyetemnek.

⁷⁵ Tizenötödik cím, Első és Második fejezet.

⁷⁶ KATONA 1899, 169–170. p.

⁷⁷ KATONA 1899, 170. p.

⁷⁸ KATONA 1899, 170. p.

⁷⁹ *Marton Géza* e körbe sorolja még: „más, nemvagyoni jellegű sérelem, melynek pénzbeli elégtétellel való kiegyenlítését a jogrend helyénvalónak ismerte el”. MARTON 1942, 854. p.

mint a logikai alap egy meghatározott személlyel szembeni szankció alkalmazásához⁸⁰ – minthogy az Mtj. 1709. § kimondta, hogy „aki másnak jogvédte érdekét jogellenesen és vétéken, bárcsak közvetve is megsérti, köteles a másinak – a sértettnek – ebből eredő kárát megtéríteni, és ugyanez a kötelezettség terheli azt is, aki a jóerkölcsbe ütköző módon másnak szándékosan kárt okoz.”

E rendelkezés már önmagában elég ahhoz, hogy az egyetemi polgárok által másoknak okozott kárért való felelőssége megálljon, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a kártérítési kötelesség „általánosságából következik, hogy a kártérítési szankció hozzáfűződése a jogsértéshez [...] nem tételezi fel azt, hogy a törvényszabály ezt a szankciót kifejezetten elrendelje: ellenkezőleg az minden jogsértést magától nyomon követ.”⁸¹

Azonban ha összevetjük a gazdasági feladatokat ellátó személyzettel szembeni különös jogszabályi követelményeket, vagy éppen a műegyetemi hallgatóknak a házirend körében fennálló kötelezettségeit⁸², a kártérítési felelősség az Mtj. 1719.§ különös tényállásán is alapulhatott. Eszerint ugyanis „ki a törvénynek vagy a törvényes hatáskörében eljáró hatóságnak oly parancsa vagy tilalma ellen vét, amely kár megelőzését célozza, a kár bekövetkezése esetében nem hivatkozhatik arra, hogy azt nem láthatta előre”. Márpedig az egyetemi gazdálkodásra, a gazdasági szervezet működésére irányuló vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelkezések, akárcsak a károkozó magatartástól való, a műegyetemi hallgatóknak címzett elvárás, megfelelnek ezen feltételeknek.

Az egyetemi működéssel összefüggő sajátos kártérítési előírások közül külön kiemelendőnek tartom az 1935. évi 27.060 sz. VKM rendelettel jóváhagyott, József Nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem felvételi, tanulmányi, tandíjmentességi és fegyelmi szabályzata 155.§. 2. bekezdésében előírt, már említett egyetemleges felelősségi szabályt.⁸³

E rendelkezés összhangban áll ugyanis részben az Mtj. 1722. § szabályával, miszerint „ha többen közösen elkövetett tiltott cselekménnyel okoznak kárt, vagy ha nem lehet megállapítani, hogy a kár több személynek külön-külön elkövetett tiltott cselekménye közül melyikből vagy az egyes cselekményekből mily arányban származik: a sértett irányában a tettesek egyetemlegesen felelnek”; részben a 1723.§ rendelkezésével, amely azt írja elő, hogy egymás között a tettesek, ha vétkességük arányát nem lehet megállapítani, egyenlő részekben kötelesek a kárt viselni.

A műegyetemi hallgatók károkozása – a rendelet által meghatározott körben – csak az egyetemi berendezésekben keletkezett kárra tér ki. Azonban akár ezen szűkített, akár az általános kártérítési szabályok alapján – és ez utóbbi vonatkozásban nem csupán a hallgatók, de az oktatók esetében is – releváns lehetett az Mtj. 1740.§-nak a gyűlékony vagy egyébként veszélyes anyagot készletben tartók felelősségére megállapított rendelkezés, amely kimondta a felelősséget azért a kárért, amely az „ily anyag veszélyes hatásától másra háramlik, hacsak nem bizonyítja, hogy a kár elhárítására szükséges minden óvóintézkedés meg volt téve.”

⁸⁰ MARTON 1942, 854–856. pp.

⁸¹ MARTON 1942, 860. p.

⁸² E körben említendő, hogy *Marton Géza* külön is rámutatott: a jogi szankció mindig emberi magatartáshoz kapcsolódik, ahol e nélkül merül fel a felelősség, ott is a tényállásban megtalálható egy olyan elem, amely a külső, embertől független eseményt emberi magatartással kapcsolatba hozza. MARTON 1942, 855. p.

⁸³ Amennyiben nem nyomozható ki, hogy a kárt a hallgatók közül ki okozta, a kár megtérítésére a hallgatóságnak az az egész évfolyama kötelezhető, amely az illető helyiséget és annak berendezéseit állandóan használja.

Valamennyi egyetemi polgár esetében alkalmazható volt a vétlen károkozást szabályozó 1737.§ is, miszerint „aki másnak jogvéde érdekét jogellenesen, de vétlenül sérti meg (vétlen kártétel), a sértettnek ebből eredő vagyoni kárát, ha máshonnan meg nem térül, annyiban köteles megtéríteni, amennyiben ezt tekintettel a körülményekre, különösen az érdekelt felek vagyoni viszonyaira a méltányosság megkívánja.”⁸⁴

III. Az egyetemi polgárok kártérítési felelőssége a II. világháború utáni jogalkotásban

Az 1945 utáni időszak kodifikációjában – az 1950-es évtizedben – sor került mindhárom átfogó törvényi szabályozás megalkotására: Első lépésben a Munka Törvénykönyve elfogadására került sor (az 1951. február 1. napjától hatályos 1951. évi 7. törvényerejű rendeletben). Majd a felsőoktatás részleges szabályozására a felsőoktatási intézmények szervezeti kérdéseiről szóló 1956. évi 4. törvényerejű rendelet következett. Végül 1959-ben a Polgári Törvénykönyv, amely – sok tekintetben az Mtj.-re támaszkodva – már részletes kártérítési rendszert tartalmazott.

A felsőoktatási intézmények szervezeti kérdéseiről szóló 1956. évi 4. törvényerejű rendelet azonban még mindig nem tekinthető a felsőoktatást átfogóan szabályozó jogszabálynak, noha sok tekintetben már a korábbiakhoz képest részletesebb, illetve a korábbi jogszabályokban az egyes intézmények alapítása során a belső szervezeti kérdések, illetve egyes foglalkoztatási keretszabályok egységesítve megjelennek benne. Kártérítési rendelkezéseket azonban még utaló jelleggel sem tartalmaz, akárcsak az e jogszabályt hatályon kívül helyező, a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről szóló 1961. évi III. törvénynek a „Felsőfokú oktatás” című fejezete, illetve az ez utóbbi részletszabályait összefoglaló a felsőoktatási intézményekről szóló – és egyébként gyakorlatilag minden korábbi felsőoktatási tárgyú jogszabályt dereguláló – 1962. évi 22. törvényerejű rendelet sem.

Így tehát sajátos módon arra, hogy az oktatás és annak részeként a felsőoktatás átfogó és részletes szabályozásában a kártérítési elem is megjelenjen, egészen 1985-ig várni kellett. Ezen időpontig a felsőoktatásra vonatkozó szabályokat az egyes intézményekre vonatkozó önálló jogszabályok rendezték, az 1945 előtti időszak kapcsán már bemutatott technikával, ti. csak szűk körben szabályoztak, a részletek megalkotására felhatalmazó rendelkezéseket adtak⁸⁵. Ezek során többször írták elő a hazai egyetemek megfelelő szabályainak és a kialakult gyakorlatnak figyelembevételét.

Jelentős változást a kártérítési elemek a korábbiaktól eltérő részletezettséggel történő megjelenése miatt az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény hozott. Ennek 37. §-a ugyanis részletesen szabályozta (a tanulók mellett) a hallgatók kártérítési felelősségét is.

A hivatkozott rendelkezés az alábbi elemeket rögzítette: jogellenesség, a károsult az intézmény legyen, a károkozás álljon összefüggésben a tanulmányokkal, illetve a hall-

⁸⁴ A vétlen károkozást részletesen tárgyalja *Marton Géza*. MARTON 1942, 879–881. pp.

⁸⁵ Az adott törvény végrehajtására, az esetlegesen szükséges átmeneti rendelkezések megállapítására és a legtöbb esetben a belső szabályzatok (különösen: tanulmányi, fegyelmi és vizsgálati rendjét, szigorlati és doktori szabályzat) rendeletben történő megállapítására általában az oktatásért felelős miniszter – kivételesen más szakminiszter – kapott felhatalmazást. (A megközelítőleg harminc, a tárgyban született jogszabály ismertetésétől terjedelmi okokból eltekintek.)

gató rendelkezzen belátási képességgel, és ne legyen fogyatékos sem. A felelősség anyagi jellegű volt.

Természetesen a szűkítő jelleg nem mentesítette a hallgatót az egyéb károkozás (tehát a nem a tanulmányokkal összefüggésben az intézménynek vagy általában harmadik személynek okozott kár) felelőssége alól. Ezekben az esetekben – ahogy általánosságban is rendelkezett a törvény⁸⁶ – a Ptk. általános, később említendő kártérítési szabályai (Ptk. XXIX–XXX. fejezet) voltak irányadóak.

A kártérítés mértéke a vétkesség mértékéhez igazodott, azaz szándékosság esetén a hallgatót a teljes kár, gondatlanság esetén külön jogszabályban megállapított (a felelősség korlátozott mivoltához igazodó) összeg megfizetésére kötelezte.

Végül a törvény ismerte a leltárfelelőségen alapuló kártérítést is azokra az esetekre, amikor a hallgató a visszaszolgáltatási vagy elszámolási kötelezettséggel vett át az állandó őrizetében tartott, kizárólagosan használt vagy kezelt dolgokat, ha ezekben hiány következett be. Ez esetben teljes anyagi felelősséget állapított meg a törvény, de kimentési klauzulát is tartalmazott arra az esetre, ha a hiányt elháríthatatlan ok idézte elő.

A foglalkoztatottak kártérítési felelősségéről az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény sem rendelkezett, esetükben a munkajogviszonyra irányadó törvényből⁸⁷ fakadtak a kártérítési szabályok.

Csak megemlítem, hogy a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény az elveken nem hozott változást. A károkozásnak szintén jogellenesnek kellett lennie, a károsult a felsőoktatási intézmény volt, a károkozásnak összefüggésben kellett állnia a tanulmányok folytatásával. Szintén elkülönült – a kártérítési felelősség összecszerűségében – a szándékos (teljes kár) és a gondatlan károkozás (ez esetben a hallgatói normatíva kéthavi összegében maximálva az értéket), továbbá a leltárfelelőségi alakzat szabálya is azonos volt. Ez a normaszöveg is tartalmazott utalást a Polgári Törvénykönyvre.

Amivel azonban a korábbinál bővebb volt a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény, az az, hogy legalább utalás szintjén rendelkezett a mögöttes munkajogi szabályokról (bár ennek kodifikáció-technikai oka vélhetően az addigra már szétváló munkaviszony és közalkalmazotti jogviszony volt). A kártérítési felelősségről a munkavállalók esetében azonban ez a törvény is hallgatott.

Ugyanakkor az egyetemek (felsőoktatási intézmények) munkavállalói esetében a kártérítési felelősség szabályainak megjelenéséig még a Ptk. hatályba lépésének időpontját sem kellett megvárni, hiszen már az 1951-ben hatályba lépett első átfogó és általános munkajogi kódex is tartalmazott – a későbbi módosításokat követően – a Ptk. kárfelelőségi rendszeréhez is igazodó kártérítési szabályokat. Az első törvényben rögzített munkajogi kódex, a Munka Törvénykönyvről szóló 1967. évi II. törvény hatályba lépéséig eltelt 17 évben e körben háromszor is módosított 1951. évi 7. törvényerejű rendelet, a Munka Törvénykönyve (a továbbiakban: 1951-es Mt.) volt kötelező minden munkáltatóra és minden munkaviszonyban álló dolgozóra (5. §). Ebből következően az

⁸⁶ Az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény 39. § szerint az anyagi felelősség egyéb kérdéseiben a polgári törvénykönyvnek a kártérítésre vonatkozó szabályait kell alkalmazni.

⁸⁷ Az oktatási törvény időbeli hatálya alatt túlnyomó részben a Munka Törvénykönyvről szóló 1967. évi II. törvény [valamint a felhatalmazása alapján a végrehajtására kiadott 34/1967. (X. 8.) Korm. rendelet, később a 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet] rendelkezései voltak alkalmazandóak.

egyetemi alkalmazottak tekintetében is irányadóak voltak az 1951-es Mt.-nek a dolgozók anyagi felelősségére vonatkozó szabályai.

Ezek alapvető szinten rögzítették, hogy a dolgozó anyagi felelősséggel tartozik a vállalatnak (azaz a munkáltatónak) okozott kárért, amelynek nagyságát és a kártérítés összegét a dolgozóval a kár felfedezésétől számított 30 napon belül írásban kellett közölni. A dolgozó a kártérítési kötelezettségének megállapítását vagy a kártérítés összegét vitathatta, és az ún. egyeztető bizottsághoz fordulhatott az annak jogerős döntéséig a végrehajtásra felfüggesztő hatályú panaszával. A végrehajtható kártérítési rendelkezés alapján a vállalat a kártérítés összegét mind a dolgozó keresetéből, mind pedig esetleges egyéb járandóságából levonhatta.⁸⁸

1953. december 1. napjától lényegesen átalakult a szabályozás – leszűkítve a felelősségi kört a vétkes károkozásra⁸⁹. (A másik újítása a módosításnak az egyeztető bizottság határozata ellen biztosított keresetindítási jog volt, amely azonban már nem volt felfüggesztő hatályú, bár a bíróság indokolt esetben elrendelhetette a kártérítés levonásának felfüggesztését.⁹⁰)

Míthogy az 1951-es Mt. felhatalmazást adott a minisztertanács számára a kár megtérítésének rendelettel történő szabályozására, azt a Munka Törvénykönyvének végrehajtásáról szóló 53/1953. (XI. 28.) MT rendeletben meg is tette – méghozzá az Mt. módosított rendelkezéseivel összhangban – elhatárolva egymástól a szándékos károkozásból eredő teljes, és az egyéb okból fakadó korlátozott felelősséget (összesen legfeljebb egy havi alaphér tizenöt százalékában maximálva a mértéket – még egy naptári hónapon belül több kárt okozó cselekmény elkövetett elkövetése esetén is)⁹¹.

Az 1951-es Mt.-nek a Ptk.-val összehangolására egészen 1965-ig kellett várni, ugyanis az ezen év első napjától hatályos módosítás lényegesen differenciáltabbá tette a kártérítési felelősséget.

Maga a kódex is különbséget tett a vétkességen alapuló és vétkességre tekintet nélküli felelősségről.⁹²

Előbbi körben két esetet határozott meg a jogszabály: a dolgozó a munkaviszonyból eredő kötelezettségének megszegésével vétkesen és szándékosan, illetve ha gondatlanul okozott kárt. Előbbi esetben teljes, míg az utóbbiban korlátozott kártérítési felelősséget állapítva meg azzal, hogy annak arányát a Minisztertanács szabályozási jogkörébe utalta.⁹³

Emellett bevette a szabályozásba a kár együttes okozása esetére irányadó szabályokat: a felelősséget a vétkesség arányához igazítva, kivéve azt az esetet, ha a kárt anyagi haszonszerzés céljából szándékosan okozták, mert ekkor egyetemleges megtérítésre kötelezést is lehetővé tett⁹⁴.

⁸⁸ Az 1951-es Mt. 121–123. § E szabály igazodott a 73. § (1) bekezdés azon általános rendelkezéséhez, miszerint a vállalat a munkabérből egyéb taxatív felsorolt elemek mellett csak a megállapított kártérítést vonhatta le.

⁸⁹ Az 1951-es Mt. 1953. december 1. napjától hatályos 121. § (1) bek.

⁹⁰ Az 1951-es Mt. 1953. december 1. napjától hatályos 122. § (3)–(4) bek.

⁹¹ 53/1953. (XI. 28.) MT rendelet 191–193. §

⁹² A korabeli jogirodalom hangsúlyozta e körben, hogy nem csupán az a lényeges elem, hogy a vétkességen alapuló és a vétkesség nélküli felelősség elhatárolásában az előreláthatóság ténye vagy lehetősége fennállt-e, vagy attól függetlenül a helyes magatartás jövőben tanúsítására ösztönözhető-e a károkozó; mindkét esetben a társadalmi nevelést állította célul, de a vétkességi felelősséget tartva az inkább célravezetőnek. Lásd: NAGY LÁSZLÓ: *Anyagi felelősség*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1966. 41–42. pp.

⁹³ Az 1951-es Mt. 1965. január 1. napjától hatályos 121. §.

⁹⁴ Az 1951-es Mt. 1965. január 1. napjától hatályos 122. §.

Újdonsága volt a szabályozásnak, hogy teljes anyagi felelősséget mondott ki a visszaszolgáltatási vagy elszámolási kötelezettséggel átvett olyan dolgokban bekövetkezett hiányért, amelyeket a dolgozó állandóan őrizetben tartott, kizárólagosan használt vagy kezelt. Emellett rögzítette a kimentési vis maior klauzulát kimondva, hogy a dolgozó mentesül a felelősség alól, ha a hiányt elháríthatatlan külső ok idézte elő.⁹⁵ A kimentési klauzulával tulajdonképpen megfordult a bizonyítási teher, amelynek indoka, hogy az ilyen esemény gyakran a munkáltató rendelkezési körén kívül eső helyszínen valósult meg, így annak nem volt módja a dolgozó előadása helytálló mivoltának ellenőrzésére.⁹⁶

E szabályokat tovább finomította a munkaviszonyt érintő egyes kérdések szabályozásáról szóló 1964. évi 29. törvényerejű rendelet végrehajtására kiadott 33/1964. (XII. 18.) Korm. rendelet, amely – azon túl, hogy élve a felhatalmazással rögzítette a gondatlan károkozás mértékét⁹⁷ – kimondta, hogy mentesült a dolgozó a felelősség alól, amennyiben a kár létrejöttében a vállalat közrehatott, ha pedig ez részleges volt, akkor nem kellett megtérítenie a kárnak azt a részét, amely abból állt elő, hogy a vállalat a kár csökkenése és a további károsodás megelőzése érdekében elvárható intézkedéseket elmulasztotta.⁹⁸

A rendelet gondatlan károkozás esetén ezen túlmenően lehetővé tette, hogy a kártérítést alacsonyabb összegben állapítsák meg, ha ezt az eset összes körülményei (azaz a károkozó magatartás társadalmi veszélyessége, a vétkesség foka, a vállalat munkafegyelmének általános helyzete, az okozott kár nagysága, valamint a dolgozó körülményeiben az átlagostól eltérő tényezők, így elsősorban a munkához való viszonya, személyi és családi körülményei) kellően indokolják, és az a társadalmi tulajdon megóvására való nevelés érdekében helyesnek látszik. Általában kizárt volt a mérséklés, ha a károkozásból a dolgozó vagyoni előnyhöz jutott vagy a károkozás egyébként szándékosan történt.⁹⁹

A korabeli irodalom e körben rámutatott, hogy a munkajog már eleve jogszabállyal korlátozza a felelősséget, amelyet a munkabér kiemelt megélhetési forrás jellegével, a munkaviszonyok sajátos természetével és az ösztönző jellegű szankciók kiemelt jelentőségével magyarázott, hozzátéve, hogy a fenti jogszabályi megoldás sajátossága, hogy a korlátozás a károkozó jövedelmi helyzetéhez és nem a kárhoz igazodik, így adott esetben, ha a kár a munkabérből számított felső határt nem éri el, a korlátozó jelleg nem is érvényesül.¹⁰⁰

A rendelet ezen felül részletezte a leltárfelelősségi szabályokat is – e körben is kimondva, hogy nem kell megtéríteni a hiánynak azt a részét, amely a vállalat magatartására vezethető vissza¹⁰¹.

Minthogy a leltárfelelősségi szabályok az egyetemi dolgozók esetében is alkalmazandók voltak, külön is szükséges kitérni arra, hogy a rendelet kimondta: a dolgozót e felelősség akkor terheli, ha a dolgot (szerszám, termék, áru, anyag, üzemanyag stb.) jegyzék vagy elismervény alapján vette át. Enélkül is terheli a felelősség az általuk

⁹⁵ Az 1951-es Mt. 1965. január 1. napjától hatályos 123. §

⁹⁶ NAGY 1966, 198–199. pp.

⁹⁷ A 33/1964. (XII. 18.) Korm. rendelet 187. § a gondatlanul okozott kárért való felelősséget fő szabályként a havi alpbér tizenöt százalékában rögzítette, de a gondatlanság minősített eseteiben, a gondatlanság súlyosságához igazodva magasabb határokat is előírt: a havi átlagkereset ötven százaléka, hat heti vagy akár egy évi átlagkereset erejéig terjedően.

⁹⁸ 33/1964. (XII. 18.) Korm. rendelet 186. §

⁹⁹ 33/1964. (XII. 18.) Korm. rendelet 189. §

¹⁰⁰ NAGY 1966, 202–204. pp.

¹⁰¹ 33/1964. (XII. 18.) Korm. rendelet 193. § (2) bek.

kezelt pénz, értékpapír és egyéb értéktárgyak tekintetében a pénztárosokat, pénzkezelőket vagy értékkezelőket, valamint az ezekkel azonos jellegű munkakörű dolgozókat.¹⁰²

A rendelet rögzítette, hogy a kár összezszerűségének alapjául a hiányzó dolog értéke számítható, amelyet a fogyasztói ár alapján, ha pedig a dolognak fogyasztói ára nincs, a beszerzési értéket figyelembe véve kell megállapítani.¹⁰³

Végül pedig a szabályozás azt is kimondta, hogy abban az esetben, ha több dolgozónak együttesen adtak át dolgokat megőrzésre, munkabérük arányában felelnek és a kár megtérítésére egyetemlegesen kötelezhetőek,¹⁰⁴ ezzel pedig az együttes károkozás esetén a vétkességhez arányos felelősség mellett beemelte a munkabérrányos felelősséget is. Itt azonban a korabeli jogirodalom lényegesnek tartotta hangsúlyozni, hogy nem csupán az átvételnek, de az őrzésnek is együttesen kell megvalósulnia, illetve, hogy az egyetemleges felelősség ezekben az esetekben vétkesség nélkül is fennáll.¹⁰⁵

Az előzőekben ismertetett szabályozási elvekben lényeges változást a Munka Törvénykönyvről szóló 1967. évi II. törvény (a továbbiakban: 1967-es Mt.) sem hozott¹⁰⁶, így a már hivatkozott korabeli jogirodalmi magyarázatok az új normaszöveg tekintetében is irányadónak tekinthetők.¹⁰⁷

Ez a törvény is a Magyarországon létrejött (és bizonyos körben a külföldön létesített) minden munkaviszonyra hatályos volt. Csak bő tíz évvel később módosult úgy a szabály, hogy a hatály minden olyan munkaviszonyra kiterjed, amelynek alapján a munkát Magyarországon kell végezni, illetve, hogy azokra az esetekre, amelyekben eltérő rendelkezéseket kell alkalmazni, külön jogszabály irányadó¹⁰⁸. Minthogy a kártérítési felelősség tárgykörében eltérő rendelkezést egyik sajátos, a felsőoktatást érintő munkajogi jellegű norma¹⁰⁹ sem tartalmazott, az 1967-es Mt. is általános kártérítési szabály volt a felsőoktatásban alkalmazottak esetében.

A korábbi, 1951-es Mt.-hez képest újdonság volt a munkaviszonyból folyó igény három éves elévülési szabályának bevezetése azzal a kiegészítéssel, hogy a büntetellel okozott kárért fennálló felelősség öt év alatt, ha pedig a büntetőeljárás megindítására meghatározott elévülési idő ennél hosszabb, ennek megfelelő idő alatt évül el.¹¹⁰ Az 1967-es Mt. is elkülönítette a vétkes – azon belül pedig a szándékos és gondatlan – károkozásért és a vétkességre tekintet nélkül való felelősséget.¹¹¹ A szándékos károkozás esetén maradt a teljes kárért való felelősség. A gondatlan károkozás esetén pedig a felelősségi

¹⁰² 33/1964. (XII. 18.) Korm. rendelet 193. § (1) bek.

¹⁰³ 33/1964. (XII. 18.) Korm. rendelet 193. § (3) bek.

¹⁰⁴ 33/1964. (XII. 18.) Korm. rendelet 193. § (4) bek.

¹⁰⁵ NAGY 1966, 246–247. pp.

¹⁰⁶ Az „1967-ben megalkotott Mt. dolgozott ki új dogmatikai megoldásokat. Megjegyezzük azonban, hogy ezek túlnyomó többsége olyan, amelyeket az új Mt. tulajdonképpen csak tovább fejlesztett.” WELTNER ANDOR: *A magyar munkajog fejlődése a felszabadulást követően*. Jogtudományi Közlöny 1975. (30. évf.) 3–4. sz. 156. p.

¹⁰⁷ Lásd: NAGY 1966.

¹⁰⁸ 1967-es Mt. 6. §.

¹⁰⁹ Az egyes kutatói munkakörökben dolgozók határozott idejű munkaviszonyban foglalkoztatásáról szóló 1969. évi 34. törvényerejű rendelet, az egyes kutatói munkakörökben dolgozók határozott idejű munkaviszonyban foglalkoztatásáról szóló 1969. évi 34. törvényerejű rendelet végrehajtásáról szóló 7/1969. (XI. 4.) MüM rendelet, az egyes felsőoktatási munkaköröknek határozott idejű munkaviszonyban ellátásáról szóló 1974. évi 5. törvényerejű rendelet.

¹¹⁰ 1967-es Mt. 5. §.

¹¹¹ 1967-es Mt. 57. §.

mértéket törvényi szabályozási szintre emelte (a mérték összezszerúségének változatlanul hagyása mellett¹¹²) azzal, hogy a károkozás, illetőleg a károkozó körülményeire, így különösen a vétkesség fokára, a károkozás jellegére, gyakoriságára, a károkozás társadalmi veszélyességére, valamint a dolgozó beosztására tekintettel a kártérítés mértékének magasabb összegben történő megállapíthatására adott felhatalmazást.¹¹³ Emellett szintén törvényi szinten rögzítette a vétkesség, illetve a munkabér arányos kártérítési felelősség viszonylag új kettős szabályát.¹¹⁴

Ugyanakkor az 1967-es Mt. újítása volt, hogy az egyetemleges marasztalást már nem lehetőségként, hanem kögens szabályként írta elő mind abban az esetben, ha a kárt anyagi haszonszerzés végett többen okozták, mind abban az esetben, ha többek részére megőrzésre átadott dologban keletkezett a hiány, és ennek megtérülése egyébként veszélybe kerülne, vagy aránytalan késedelemmel járna.¹¹⁵

A vétkességre tekintet nélküli teljes anyagi felelősség alapszabálya – ideértve a vis maior klauzulát is – szintén nem változott érdemben az 1951-es törvényi szabályozáshoz képest,¹¹⁶ és a végrehajtási rendeletek szintjén sem történt jelentős változás.¹¹⁷

Az 1967-es végrehajtási jogszabály néhány pontosító és ezáltal újdonságnak számító olyan rendelkezést vezetett be, amelyet az 1979-es rendelet is változatlanul hagyott.

Ezek egyike volt, hogy a megőrzésre átvett dolgokban azok megrongálódása esetében bekövetkezett kárnál visszatért a vétkességi szabályokra, megfordítva a bizonyítási kötelezettséget, a vétlenség bizonyítását a dolgozóra terhelte¹¹⁸.

A másik a kár összezszerúségének kiszámítási alapja, amely a gazdasági és társadalmi viszonyok változása, valamint a technikai, technológiai fejlődés következtében módosult: a kiszámítás alapját képezte a megrongált dolgok kijavítására fordított kiadás – ideértve az üzemviteli költséget is – és a kijavítás ellenére még fennmaradó esetleges értékcsökkenés mértéke, ha a dolog megsemmisült vagy használhatatlanná vált, a beszerzési érték, a dolog jogtalan eltulajdonítása esetén pedig a fogyasztói ár. A hiányzó dolog értékét a fogyasztói ár, ha azonban a dolognak fogyasztói ára nem volt, a beszerzési érték alapulvételével kellett megállapítani.¹¹⁹

A fentiekből jól látszik, hogy 1951-től a munkaviszonyban állók esetében folyamatosan cizellálódó munkajogi szabályok – a korábbiaktól, tehát az 1945-ig tárgyalt időszaktól eltérően – sokkal részletesebb kodifikált formában rögzítették a kártérítési fele-

¹¹² A havi alpbér tizenöt százalékában meghatározott mértéket 1980-tól emelte fel ötven százalékra.

¹¹³ A Munka Törvénykönyvéről szóló 1967. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 34/1967. (X. 8.) Korm. rendelet 95. §, majd 1980. január 1. napjától a Munka Törvénykönyv végrehajtására kiadott 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 79. §.

¹¹⁴ 1967-es Mt. 59. § (1) bek. [vö.: 33/1964. (XII. 18.) Korm. rendelet 193. § (4) bek.].

¹¹⁵ 1967-es Mt. 59. § (2)-(3) bek.

¹¹⁶ 1967-es Mt. 58. §.

¹¹⁷ A Munka Törvénykönyvéről szóló 1967. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 34/1967. (X. 8.) Korm. rendelet 96. §, majd 1980. január 1. napjától a Munka Törvénykönyv végrehajtására kiadott 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 80. §.

¹¹⁸ A Munka Törvénykönyvéről szóló 1967. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 34/1967. (X. 8.) Korm. rendelet 96. § (2) bek., majd 1980. január 1. napjától a Munka Törvénykönyv végrehajtására kiadott 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 80. § (2) bek. Lásd ehhez még: NAGY 1966, 199. p.

¹¹⁹ A Munka Törvénykönyvéről szóló 1967. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 34/1967. (X. 8.) Korm. rendelet 97. §, a Munka Törvénykönyv végrehajtására kiadott 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 81. §

lősséget. A munkajogi rendelkezések által nem lefedett területeken pedig a Ptk. hatályba lépésével szintén megtörtént a kodifikáció.

A hallgatók esetében ezzel szemben szinte a teljes – a jelen tanulmányban a harmadik korszakban tárgyalt – időszakban a Ptk. rendelkezései jelentették a normarendszert, és csak az 1985. évi I. törvény eredményezett kismértékű változást a Ptk.-ra utalással és néhány specifikus norma beemelésével.

Mindezek alapján tehát a Ptk. jelentősége az egyetemi polgárok kártérítési felelősségének tárgyalása során sem mellőzhető.

Nem csupán a Ptk. 348. § (1) bekezdésének azon rendelkezése miatt, miszerint ha az alkalmazott munkakörében vagy hatáskörében harmadik személynek kárt okoz, jogszabály eltérő rendelkezése hiányában a károsulttal szemben a munkáltató felelős. Természetesen ez esetben is csak akkor, ha a kárt munkakörében eljárva okozta, ellenkező esetben az általános kártérítési szabályok irányadóak.¹²⁰

Ez ugyanis az Mtj. elveit átvéve az egyetemi dolgozók esetében az egyetem (felsőoktatási intézmény) mögöttes felelősségét, míg a következő (1978. február 28. napjáig hatályos¹²¹) szabály, miszerint ha az alkalmazott a kárt szándékos bűncselekménnyel okozta, az alkalmazottnak a munkáltatóval egyetemleges felelősségét rögzítette.

Azonban – a hallgatói felelősségi körben – alkalmazandó volt a Ptk. kártérítési felelősség alapszabályát kimondó 339.§ is, miszerint aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni, kivéve, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható (mentesülés a felelősség alól).¹²²

A legújabb jogirodalom szerint azonban a munkáltató mögöttes vagy egyetemleges felelősségének megállapításakor a kimentési klauzula nem állt fenn, hiszen a Ptk. 348. § (1) bekezdése ilyen utalást nem tartalmazott.¹²³

Ugyancsak irányadónak kellett tekintenünk az egyetemi polgárok kártérítési felelőssége körében a Ptk. 340. § (1) bekezdésének szabályát, amely a károsult számára írja elő, hogy a kár elhárítása, illetőleg csökkentése érdekében úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, így nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amely abból származott, hogy a károsult e kötelezettségének nem tett eleget, továbbá a károsult terhére esik mindazok mulasztása, akiknek magatartásáért felelős.

Az egyetemi polgár, vagy mögöttes felelőssége esetén az egyetem mint a kárért felelős személy, köteles az eredeti állapotot helyreállítani, ha pedig az nem lehetséges, vagy a károsult a helyreállítást alapos okból nem kívánja, köteles a kárt megtéríteni.¹²⁴ A kárt pénzben kell megtéríteni, kivéve, ha a körülmények a kár természetben való megtérítését indokolják. A kár természetben való megtérítése különösen akkor lehet indokolt, ha a kártérítés tárgyát a károkozó maga is termeli, vagy az egyébként a rendelkezésére

¹²⁰ VILÁGHY MIKLÓS–EÖRSI GYULA: *Magyar polgári jog*. Tankönyvkiadó Budapest, 1965. 587. p.

¹²¹ A Ptk. 348. § (1) bekezdésének az alkalmazottnak a munkáltatóval egyetemleges felelősségét kimondó szabályát az 1977-es Ptk. Novella (1977. évi IV. törvény) helyezte hatályon kívül.

¹²² A korabeli jogirodalom kártérítési felelősség körében kialakított álláspontja részletesen megismerhető pl. VILÁGHY–EÖRSI 1965, 540–566. pp.

¹²³ FUGLINSZKY ÁDÁM: *Kártérítési jog*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2015. 436. p.

¹²⁴ Ptk. 356. § Ezzel kapcsolatban a jogirodalom kiemelte a reparáció sorrendiségét is (VILÁGHY–EÖRSI 1965, 590–591. pp.)

áll.¹²⁵ Emellett kártérítés címén a károkozó körülmény folytán a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést és az elmaradt vagyoni előnyt kell megtéríteni, ideértve azokat a költségeket is, amelyek a károsultat ért hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükségesek.¹²⁶

IV. Konklúzió

Összefoglalóan azt rögzíthetjük, hogy az egyetemi polgárok kártérítési felelősségének szabályozása a jogalkotó számára alapvetően marginális volt. Csak szűk körben, és csak egyes speciális élethelyzet, működési kör esetében – és akkor is inkább csak a kártérítési felelősség vagy kötelezettség kimondásával – a Ptk. hatályba lépését követően e törvény felelősségi szabályaira utalással rendezte ezt a kérdést.

Kimondhatjuk tehát, hogy az egyetemi polgárok kártérítési felelősségének szabályozása önálló normában, de még csak ágazati jogszabály különös rendelkezéseiben sem valósult meg érdemben.

Az is látható, hogy az egyetemek munkavállalóira vonatkozó szabályok között szinte soha nem jelentek meg kártérítési normák: az oktatók, kutatók esetében egyáltalán nem, a pénzügyi vagy leltárfelelősséggel terhelt munkatársak esetében a XX. század első felében már igen, de alapvetően ott is csak egy-egy utaló szabállyal.

Ezért esetükben mindaddig, amíg 1951-től a munkajogi szabályok keretei közötti kártérítési rendelkezéseket meg nem alkották, lényegében csak többszörös analógiával, illetve a bírósági gyakorlatban kiforrott hivatkozásokkal (kereskedelmi törvény, Mtj.) lehetett a felelősséget tisztázni.

Az egyetemi hallgatók esetében a szabályozás még lazább, hiszen nem csupán az 1945 előtti időszakra igaz, hogy néhány konkrét vagy utalásból kikövetkeztethető szabályon túl nincs rendelkezés, de 1985-ig kizárólag a Ptk. értelemszerű alkalmazása jelenti a kártérítési felelősségük kimondását, és csak ezen időpontot követően beszélhetünk (részben) önálló felelősségi alakzat megjelenéséről.

Visszatérve a jelen tanulmány bevezető gondolatai között idézett, *Illés József* művében szereplő megállapításra úgy tűnik, hogy a jogalkotó annak ellenére töretlenül kitart az ágazat-specifikus szabályozás mellőzésének kodifikációs koncepciója mellett, hogy az elmúlt évszázadokban nem csak a társadalmi, gazdasági és technológiai körülmények változtak meg jelentősen, de az utóbbi évtizedek esetei is megfontolandóvá teszik a részletesebb szabályozás szükségességét.

¹²⁵ Ptk. 357. § (1) bek.

¹²⁶ Ptk. 358. § (1) bek.

ZOLTÁN RÓNAY

DIE GESTALTUNG DER REGELUNG DER
ENTSCHÄDIGUNGSHAFTUNG VON DEN MITGLIEDERN DER
UNIVERSITÄTEN

(Zusammenfassung)

Die Studie bietet einen Überblick über die Gestaltung der Entschädigungshaftung von Mitgliedern der Universitäten vom Anfang des Ungarischen Zivilrechts bis zur Wende. Die Untersuchung erstreckt sich nicht nur auf die Universitäten, sondern auf alle Organisationen, die die Geschichte des Hochschulwesens als Hochschule bezeichnen. Wenn man die Haftung der Mitglieder der Universitäten untersucht, forscht man die Haftung der Studenten, der Dozenten, und auch alle Mitarbeiter der Institutionen. Es geht aber nicht nur um den klassischen Sinn von Regeln des Zivilrechts. Vom Kreis der betroffenen Personen ergibt es sich, dass die Regeln in Beziehung mit der Beschäftigung, der Arbeitsausführung, und später auch die ausdrücklichen arbeitsrechtlichen Normen überblickt werden. Dabei werden die Rechtsvorschriften bezüglich des Hochschulwesens – hervorgehoben die Religions- und Kultusministerverordnungen – kategorisch bearbeiten.

Die Studie beschäftigt sich nicht nur mit den rechtsgeschichtlichen Quellen und dem positiven Recht, sondern auch demonstriert die zeitgenössische und gegenwärtige wissenschaftliche Bewertung der einzelnen Lösungen der Kodifizierung. Dem zu verdanken, die Studie untersucht die Gestaltung der Haftungsregeln durch die Meinungen von solchen eminenten Gelehrten des Ungarischen Zivilrechts, wie z. B. Géza Marton, Gusztáv Vincenti, Mór Katona, und unter den neueren Miklós Világhy oder Gyula Eörsi.

Demzufolge wird die ungarische zivil- und arbeitsrechtlichen – und im engeren Sinn die haftungsrechtliche – Entwicklung, und das damit verbundene und wissenschaftliche Denken umrissen, all dies vom Gesichtspunkt eines speziellen Teilrechtsgebiets: des Hochschulwesens.